

PAVOL ODALOŠ*

Česko-slovenská škola onomastického modelovania. Modelovanie chrématoným¹

ODALOŠ, P.: Czecho-slovak school of onomastic modelling. Modelling of chrematonyms. *Slavica Slovaca*, 58, 2023, No 1, pp. 38-55 (Bratislava).

Theoretically and methodologically, it is based on Saussure's thesis of language as a system that consists of parts. Onym maps on the of recording semantic symptoms, resp. content-semantic categories. It captures semantic qualities based on functional members that depict the circumstances of a creation of onym. The basic structure in modeling of onyms is the model. The model can be mapped according to frequency, analysed in terms of content by focusing on functional members, formally classified and fix the recorded data statistically. By generalization on the basis of the semantic field, it is possible to create more complex and sophisticated structures. There are the types of those categories of onyms, resp. paradigm of model or paradigm of types of onym models, types of models and categories of models. Temporally, we set aside two stages: in the 1st stage since the 1970s, modeling was carried out on animate personal names, oikonyms and oikonyms. In the 2nd stage from the 2nd decade of the 21st century is realized by modeling of chrematonyms. Modeling of onyms clarifies the semantic circumstances of the origin of proper name, which in the final form of onym formation are weakened by focusing onym on the designation of one particular onymic object, one particular onymic social reality.

Onomastics, modeling, Czecho-slovak school of onomastic modelling.

1. Vstupné myšlienky

Zámerom textu je predstaviť česko-slovenskú školu onomastického modelovania v jej dvoch fázach vývinu a zamerať sa na druhú fázu vývoja, ktorá obsahuje modelovanie chrématoným.

Slovo škola² má tiež význam stúpenci istého filozofického, vedeckého a umeleckého smeru. Lingvistickú školu chápeme ako jedinečné teoreticko-metodologické výskumné profilovanie, ktoré je determinované originálnou vedeckou myšlienkou a jej rozpracovaním v prácach zakladateľskej osobnosti a v ďalšom období/v ďalších obdobiach rozvíjaním stúpenkami/žiakmi. V rámci lingvistiky môžeme vyčleniť lingvistické školy, ktoré sú založené na historicko-porovnávacom teoreticko-metodologickom prístupe, na štruktúrno-lingvistickom teoreticko-metodologickom prístupe, na teoreticko-metodologickom prístupe hraničných vedných disciplín/interdisciplinárnom prístupe, príp. aj na iných prístupoch.

Onomastiku výrazne ovplyvnil Saussurov štrukturalizmus najmä myšlienkami o jazyku ako systéme, ktorý sa skladá z častí, pričom tieto časti možno skúmať len s funkciami, ktoré v systéme naplňajú. V onomastike môžeme vyčleniť onomastické školy podľa etnického princípu,

* Prof. PaedDr. Pavol Odaloš, CSc., Filozofická fakulta UMB, Katedra slovenského jazyka a komunikácie, Tajovského 51, 974 01 Banská Bystrica.

¹ Text je výsledkom riešenia grantu VEGA 1/0040/19 *Synchrónne modely a modelovanie chrématoným* a grantu VEGA 1/0378/23 *Synchrónne modely a modelovanie toponým a kozmoným*.

² Krátky slovník slovenského jazyka, ďalej KSSJ, 2003, s. 740.

napr. česká onomastická škola, poľská onomastická škola, slovenská onomastická škola; onomastické školy podľa miesta existencie školy, napr. lipská onomastická škola, zapadoslovanská onomastická škola; onomastické školy podľa hlavného predstaviteľa, napr. onomastická škola Witolda Taszyckiego (v Lvove a Krakove), onomastická škola Stanisława Rosponda (vo Vroclavi a v Opole) a pod.; onomastické školy podľa predmetu záujmu školy, napr. československá škola onomastického modelovania.³

2. Charakteristika česko-slovenskej školy onomastického modelovania

Česko-slovenská škola onomastického modelovania je produktom systematickej výskumnej práce slovenskej a českej onomastiky v 1. etape od 60. a 70. rokoch 20. storočia a v 2. etape od 1. desaťročia 21. storočia.⁴

Škola vychádza z koncepcií teórií vlastných mien V. Blanára a R. Šrámk. V. Blanár⁵ považuje modely a ich zložky za systémovotvorné prvky onomastickej sústavy. V. Blanár profiloval modely v antroponomastike v rámci živých osobných mien, R. Šrámek⁶ a J. Pleskalová⁷ v toponomastike v rámci ojkónym a anojkónym, P. Odaloš v chrématonomastike v rámci chrématónym.⁸

Cieľom modelového prístupu je zobrazenie propria ako prvku a typu v rámci určitého onomastického systému na základe dohodnutých symbolov. V. Blanár⁹ a P. Odaloš¹⁰ zostavujú model na základe antroponomastických a chrématonomastických príznakov. R. Šrámek¹¹ pracuje v rámci ojkonomastiky a J. Pleskalová¹² v anojkonomastike so všeobecnými obsahovo-sémantickými kategóriami.

Modelovanie v onomastike je špecifická činnosť, ktorej výsledky je potrebné pomenovať novými onomastickými termínmi. Vyformované modely v onomastike na úrovni obsahu sa pomenúvajú termínmi obsahový model (V. Blanár), vzťahový model (R. Šrámek), motivačný model (J. Pleskalová), model A1 (P. Odaloš). V. Blanár¹³ zastrešuje obsahový, motivačný a slovotvorný model termínom pomenovací model. R. Šrámek¹⁴ používa tiež termín model propriálne pomenovacieho aktu a slovotvorný/názvotvorný model. Jedným z výsledkov československej školy onomastického modelovania okrem modelovania onymie je aj vznik a používanie špecifickej terminológie.

³ Odaloš, P.: K vývinu, vzniku a ďalšiemu profilovaniu slovenskej onomastickej terminológie. In Przybylska, R. – Śliwiński, W. (eds.): Terminologia specjalistyczna w teorii i praktyce językoznawców słowiańskich. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2017, s. 277-294.

⁴ Odaloš, P.: Literárny a v slovenskej literatúre. 1. vyd. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2012. 160 s. 2. vyd. 2020, 220 s.

⁵ Blanár, V.: Problematika výskumu živých mien. In Blanár, V. (ed.): Acta Facultatis Paedagogicae Banská Bystrica. Zborník materiálov z III. slovenskej onomastickej konferencie 4. XI. – 6. XI. 1970. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta, 1972, s. 7-50; Blanár, V.: Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii). Bratislava: Veda, 1996, s. 132-133.

⁶ Šrámek, R.: Úvod do obecné onomastiky. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 191 s.

⁷ Pleskalová, J.: Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku. Jinočany: H&H, 1992. 151 s.

⁸ Odaloš, P.: Modelovanie a modely chrématónym. In Valentová, I. (ed.): 19. slovenská onomastická konferencia. Bratislava: Veda, 2015, s. 464-472.

⁹ Blanár, V.: Teória vlastného mena, c. d., s. 168-171.

¹⁰ Odaloš, P.: Modelovanie a modely chrématónym, c. d.

¹¹ Šrámek, R.: Úvod do obecné onomastiky, c. d., s. 37.

¹² Pleskalová, J.: Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku, c. d.

¹³ Blanár, V.: Teória vlastného mena, c. d., s. 60.

¹⁴ Šrámek, R.: Úvod do obecné onomastiky, c. d., s. 35-36.

2.1. Prvá etapa modelovania, od 70. rokov 20. storočia

2.1.1. Modelovanie živých osobných mien Vincenta Blanára

Modelový prístup v slovenskej onomastike rozpracoval V. Blanár na základe modelovania sémantických príznakov v živých osobných menách (ďalej ŽM). V. Blanár¹⁵ chápal najprv model alebo typ osobného mena ako štruktúru sémantických funkcií, modeluje antroponymické funkcie slovenských osobných mien. V. Blanár¹⁶ neskôr konštatuje, že antroponymický systém vytvárajú modely vlastných mien. Model tvorí trieda osobných mien s rovnakou hierarchiou sémantických dištingtívnych príznakov (antroponymických funkcií). K sémantickým príznakom v antroponymických modeloch sa V. Blanár¹⁷ priklonil v roku 1971, keď za základné jednotky antroponymickej sústavy považuje antroponymické modely, ktoré vytvárajú sémantické príznaky osobných mien. Na tomto mieste zdôrazňuje, že v starších prácach hovoril o sémantických funkciách.¹⁸

V. Blanár¹⁹ v rámci antroponomastiky pracuje s termínom obsahový model, ktorý vytvára na základe antroponomastických príznakov. Antroponomastické príznaky chápe ako onymické hodnoty, ktoré sú vyjadrené v rámci modelu onyma funkčnými členmi.

Funkčné členy v sústave živých osobných mien sú rodné meno (K), priezvisko (P), individuálna charakteristika (CH): v – telesné a duševné vlastnosti, z – trvalé alebo dočasné zamestnanie, p – pôvod a bydlisko, m – bývalý alebo terajší majiteľ, dz – obľúbené domáce zviera, n – iná motivácia), živé rodné meno (RM), meno do domu (MD), apelatívny člen (A). Ku všetkým funkčným členom sa môže dolu pripájať číslica (1 – otec, 11 – matka, 2 – príznak rodiny, 3 – manžel, 33 – manželka, 4 – starý otec, 44 – stará mama, 5 – svokor, test', 55 – svokra, testiná, 6 – syn, 66 – dcéra, 7 – brat, 77 – sestra, 8 – zať, 88 – nevesta, 9 – strýko, ujec, 99 – stryná, uječíná, 10 – švagor, švagriná, 20 – krstní rodičia, 21 – iné pomenovacie motívy, napr. podľa opatrovanej osoby) a ku CH hore aj konvenčné malé litery. Symbol RMD neoznačuje osobitný funkčný člen, ale vyjadruje, že RM a MD vychádza z rovnomennej antropolexémy. Obsahový model môže mať napr. takúto podobu: *Hana z Chmeliencov*: K + CH^p – °RMD a čítame ho takto: ženská podoba sa pomenúva rodným menom s individuálnou charakteristikou podľa pôvodu, ktorej lexéma sa fakultatívne využíva v živom mene rodiny a v mene domu.²⁰ Zaujímavé je v predstavenom modeli to (je to implicitná súčasť celého systému modelovania V. Blanára), že súčasťou obsahového modelu je modelovaná nielen sémantika, ale aj upozornenie na viacfunkčné využitie lexémy (čiže upozornenie na formálnu stránku), keď konkrétna lexéma môže byť súčasťou aj iného funkčného člena.

Dosiahnuté výskumné výsledky:²¹

Vyprofilovanie modelov v živých osobných menách na základe vytvorenej techniky modelovania, ktorá zaznamenáva sémantické príznaky, v 45 stredoslovenských obciach, napr. jedna z modelovaných obcí je aj obec Budča v okrese Zvolen, v ktorej boli pri mužských menách najfrekvencovanejšie obsahové modely: K + RM = P (*Palo Korvíňoje*, 36 ŽM, 15,70%), K + MD = P (*Palo od Flíderov*, 33 ŽM, 13,64%), K + RM (*Palo Húďíkoje*, 23 ŽM, 9,50%), pri žen-

¹⁵ Blanár, V.: Otázka v antroponomastike. In Blanár, V. – Majtán, M. (eds.): I. slovenská onomastická konferencia. Zborník materiálov. Bratislava 5. – 6. decembra 1968. Bratislava: Jazykovedný ústav L. Štúra SAV – Slovenská onomastická komisia pri Vedeckom kolégiu jazykovedy SAV, 1968, s. 6.

¹⁶ Blanár, V.: Jazyková výstavba slovenských osobných mien. In Majtán, M. (ed.): IV. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 9. – 10. novembra 1971. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1973, s. 9.

¹⁷ Blanár, V.: Jazyková výstavba slovenských osobných mien, c. d., s. 8.

¹⁸ Odaloš, P.: Synchrónne modely a modelovanie ideoným. In: Folia onomastica Croatica, 2021, č. 30, s. 77-101.

¹⁹ Blanár, V.: Teória vlastného mena, c. d., s. 132-133.

²⁰ Blanár, V. – Matejčík, J.: Živé osobné mená na strednom Slovensku. I. 1. Designácia osobného mena. Bratislava: Veda, 1978, s. 26-39.

²¹ Blanár, V. – Matejčík, J.: Živé osobné mená na strednom Slovensku. I. 1. Designácia osobného mena, c. d.; Blanár, V. – Matejčík, J.: Živé osobné mená na strednom Slovensku. I. 2. Distribúcia obsahových modelov. Martin: Osveta, 1983. 647 s.

ských menách boli najfrekvencovanejšie obsahové modely: $K + RM_3 = P$ (*Anča Flíreroje*, 38 ŽM, 12,29%), $K + MD_3 = P^3$ (*Paulínka od Krajčov*, 26 ŽM, 8,41%), $K + RM_3 = P$ (*Zuza Cestárka*, 19 ŽM, 6,16%), pri detských menách boli najfrekvencovanejšie modely: $K + RM_1 = P$ (*Milan Lackoje*, 36 ŽM, 18,18%), $K + MD_1 = P$ (*Danka od Halamov*, 30 ŽM, 15,15%) a pod.²²

Na základe vyprofilovaných modelov ŽM: a. zrealizovanie frekvenčnej distribúcie ŽM v zmysle toho, koľko modelov sa viaže na osobu ŽM, b. zistenie frekvenčnej distribúcie modelov ŽM v zmysle toho, aký je frekvencovaný ktorý model (viď percentá v bode A) a c. zistenie využitia toho-ktorého člena v modeloch ŽM.

Modelovanie živých osobných mien rozvíjali I. Valentová,²³ M. Jozefovič,²⁴ M. Kazík,²⁵ I. Kopásková²⁶ a pod.

2.1.2. Modelovanie ojkoným Rudolfa Šrámka²⁷

Modelačný prístup v českej onomastike rozpracoval R. Šrámek na základe modelovania prostredníctvom obsahovo-sémantických kategórií.²⁸ Modelovanie R. Šrámka vychádza zo všeobecne platných pomenovacích princípov, ktoré sa realizujú v rámci toponymie a z Dokulilovej onomastickej teórie slovtvorby a jeho pokračovateľov.²⁹

R. Šrámek používa vzťahový (východiskový) model, slovtvorný (názvotvorný) model a pomenovací model. Vzťahový model vyjadruje základný vzťah pomenovávateľa alebo užívateľa jazyka k propriálne pomenovaciemu objektu. Týmto modelom je determinovaná jazyková stránka propria, teda jeho povrchová štruktúra, ktorú možno vo všeobecno-abstraktnej podobe označiť ako model slovtvorný. Slovtvorný (názvotvorný) model je formálnym znakom modelu vzťahového. Vzťahové a slovtvorné modely vytvárajú spoločne pomenovací model.³⁰ V rámci vzťahového modelu ojkoným češtiny³¹ možno vzťah pomenovávateľa k pomenovanému objektu vymedziť štyrmi obsahovo-sémantickými kategóriami, ktoré sa dajú zachytiť zámenami. Vzťahový model buď pomenováva živé bytosti alebo neživý svet.

Prvý model ojkoným pomenovaný kde? je lokalizujúci (vyjadruje polohu a smer): „kde to je“ (neživotnosť: *Předmostí, Na Kamenci*); „kde sme, bývame“ (životnosť: *Dolany, Pohořany*), „odkiaľ prišli“ (životnosť: *Boleslavany, Olomoučany*).

Druhý model ojkoným pomenovaný čo?, kto? (opis, charakteristika): „čo tu/tam je“ (neživotnosť: *Buk, Hrad, Písek*); „čo/kto sme = čím sme/sú“ (životnosť: *Bednáry, Kováry, Zlatníky*).

²² Blánár, V. – Matejčík, J.: Živé osobné mená na strednom Slovensku. I. 1. Designácia osobného mena. c. d., s. 114.

²³ Valentová, I.: Živé osobné mená v hornonitrianskej oblasti. In Jazykovedné štúdie. XXVII. Bratislava: Veda, 2009. 254 s.

²⁴ Jozefovič, M.: Modelovanie slovtvorby živých osobných mien. In Hladký, J. – Valentová, I. (eds.): Lexika slovenskej onymie. Zborník materiálov zo 17. slovenskej onomastickej konferencie. Bratislava: Veda, 2010, s. 283-296.

²⁵ Kazík, M.: Živé osobné mená v triede vydatých žien v Súši. In Hladký, J. – Valentová, I. (eds.): Lexika slovenskej onymie. Zborník materiálov zo 17. slovenskej onomastickej konferencie. Bratislava: Veda, 2010, s. 233-241.

²⁶ Kopásková, I.: Živé osobné mená v Krásne nad Kysou. In Hladký, J. – Valentová, I. (eds.): Lexika slovenskej onymie. Zborník materiálov zo 17. slovenskej onomastickej konferencie. Bratislava: Veda, 2010, s. 297-303.

²⁷ Odaloš, P.: Prínos profesora Rudolfa Šrámka k rozvoju onomastiky. In Kolářová, I. – Svobodová, H. (eds.): Variantnost v onymii a dialektch. Sborník příspěvků z konference uspořádané při příležitosti životního jubilea prof. PhDr. Rudolfa Šrámka, CSc., dr. h. c., ve dnech 18. – 19. 1. 2019. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 13-30.

²⁸ Šrámek, R.: Toponymické modely a toponymický systém. In: Slovo a slovesnost, roč. 33, 1972, č. 4, s. 304-318.

²⁹ Pleskalová, J.: Vlastní jména – třídění. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J.: Nový encyklopedický slovník češtiny A-M. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1993-1994.

³⁰ Šrámek, R.: Toponymické modely a toponymický systém, c. d., s. 304-318; Šrámek, R.: Úvod do obecné onomastiky, c. d., s. 36.

³¹ Šrámek, R.: Toponymické modely a toponymický systém, c. d., s. 307; Šrámek, R.: Úvod do obecné onomastiky, c. d., s. 38.

Tretí model ojkoným pomenovaný aký? (v češtine jaký? jací) (priame označenie objektu): „aké to tu/tam je“ (neživotnosť: *Dubná, Písečná, Bystřice*); „za akých okolností“ (neživotnosť: *Zhoř, Soudná, Veselí*); „akí sú tam ľudia = ako nám hovoria“ (životnosť: *Bosonohy, Hřibojedy, Žabovřesky*).

Štvrtý model ojkoným je pomenovaný či? (privlastnenie): „či je to majetok“ (neživotnosť: *Benešov, Hodonín, Myslboř*); či ľudia tu/tam sme/sú (životnosť: *Bohunice, Myslík, Klatovy*).

Dosiahnuté výskumné výsledky:

R. Šrámek vyprofiloval na základe abstrakcie prostredníctvom obsahovo-sémantických kategórií z výskumného materiálu modely ojkoným. Šrámkove modelovanie rozvíjali v anojkonymii J. Pleskalová³² a M. Harvalík,³³ v antroponymiii J. Pleskalová,³⁴ v hydronymii L. Sičáková,³⁵ v chrématonymii P. Mitter³⁶ a pod.

2.1.2.1. Modelovanie anojkoným Jany Pleskalovej

J. Pleskalová³⁷ aplikovala Šrámkove modely na všetky moravské a české anojkonymá, čo jej umožnilo zaznamenať nielen základné modely, ale vyprofilovať aj kombinované modely. Vyčleňuje základné modely: vzťahový model A, ktorý vyjadruje polohu a smer, napr. *Zadní, Litenšćák*, pole pri ceste do Litenčic; vzťahový model B, ktorý pomenúva druh objektu, napr. *Louky*; vzťahový model C, ktorý vyjadruje vlastnosť, napr. *Dlouhá, Vysoudilka, Pančůška*; vzťahový model D, ktorý vyjadruje posesivitu alebo iný vzťah k osobám, napr. *Karlov*. Kombináciou jednoduchých vzťahových modelov sa vytvárajú kombinované dvojčlenné alebo viacčlenné modely, napr. *Dolekonec* (kombinácie modelu A + A), *Za cestou* (kombinácia modelov A + B), *Dlouhé pole* (kombinácia modelov C + B), *Široké panské louky* (kombinácia modelov C + D + B) a pod.³⁸

2.2. Druhá etapa modelovania, od 2. desaťročia 21. storočia

2.2.1. Modelovanie chrématonym Pavla Odaloša

Modelačný prístup v slovenskej onomastike ďalej rozpracoval P. Odaloš na základe modelovania sémantických príznakov v chrématonymách.

P. Odaloš predstavil svoje chápanie modelovania chrématonym v roku 2015.³⁹ Termín (onymický) model vstúpil do onomastiky so S. Rospondom⁴⁰ ako tvorcom štruktúrno-gramatickej klasifikácie toponým.

³² Pleskalová, J.: Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku, c. d.

³³ Harvalík, M.: Synchronní a diachronní aspekty české onymie. Praha: Academia, 2004. 161 s.

³⁴ Pleskalová, J.: Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000 – 2010. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 204 s.

³⁵ Sičáková, L.: Pomenovacie modely hydronym z povodia Slanej. In Považaj, M. – Žigo, P. (eds.): Súradnice súčasnej onomastiky. Zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie. Bratislava: Veda, 2007, s. 210-226.

³⁶ Mitter, P.: Názvy restaurací vztahového modelu „kde“ v okrese Ústí nad Labem a jejich uplatnění v neoficiální komunikaci. In Majtán, M. – Žigo, P. (eds.): Vlastné meno v komunikácii. 15. slovenská onomastická konferencia, Bratislava 6. – 7. 9. 2002. Veda: Bratislava 2003, s. 275-277.

³⁷ Pleskalová, J.: Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku, c. d.

³⁸ Pleskalová, J.: Vlastní jména – třídění, c. d.

³⁹ Odaloš, P.: Modelovanie a modely chrématonym, c. d.; Odaloš, P.: Modelovanie a modely chrématonym. Chrématonymá abstraktných ľudských výtvorov (chrononymum, faleronymum, akcionymum, dokumentonymum). In Kulwicka-Kamińska, J. – Moroz, A. (eds.): Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich. Séria Synchronia i Diachronia – Zbliżenia i Dialogi. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2021, s. 313-332.

⁴⁰ Rospond, S.: Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej. Cz. I: polsko-niemiecka, s. 1-417, Cz. II: niemiecko-polska. s. 419-794. Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, 1951.

Modelové chápanie onymie je založené na predstavovaní onyma na základe modelu. Pojem a termín model onyma je v centre modelového chápania onymie. Model⁴¹ je schéma javu alebo predmetu slúžiaca na jeho skúmanie a vysvetľovanie jeho podstaty.

Onymický model je základná onymická štruktúra, ktorá je tvorená funkčnými členmi, na zaznamenávanie onymických príznakov vo vlastnom mene. Onymický model má v rámci systémovo-lingvistického prístupu k onymii centrálné postavenie, pretože je abstraktnou jednotkou onymického systému. Lexikálne naplnený model funkčnými členmi a onymickými príznakmi vytvára konkrétne onynum (V. Blanár používal onymický znak).

Modelovanie je činnosť, prostredníctvom ktorej vznikajú modely. Modelovanie⁴² je vytváranie modelov pomocou zjednodušenej, zovšeobecnenej schémy skutočného javu alebo procesu, ktoré slúži na jeho skúmanie a vysvetľovanie.

Modelovosť je vlastnosť onomastiky, ktorá sa prejavuje vytváraním modelov a ich skúmaním (klasifikovaním, komparovaním) za účelom modelového predstavenia onymie.⁴³

2.2.2. Model A1

Na označenie modelu používame termín model A1.⁴⁴ Je to model mapujúci obsahovú / významovú stránku chrématonyma, resp. ho možno pokladať za určitý pojmový ekvivalent obsahového modelu V. Blanára a vzťahového modelu R. Šrámka.

Model A1 profilujeme ako model mapujúci chrématonymické príznaky vzťahov spoločnosti prostredníctvom abstraktných a konkrétnych chrématoným.⁴⁵ Chrématonymické príznaky vzťahov spoločnosti sa budú premietat' do funkčných členov s onymickou hodnotou.

V modeli A1 budeme funkčné členy označovať:

- funkčný člen, ktorý vyjadruje sémantický príznak signalizujúci typ chrématonymického vzťahu: Id – ideonymum, Pi – pinakonymum, L – literáronymum, M – muzikonymum,
- funkčné členy, ktoré vyjadrujú ďalšie sémantické príznaky: ČD – činiteľ deja, ZD – zásah deja, PÚ – príslušnosť k územia, PČ – príslušnosť/ prináležitosť k času, NCH – numerická charakteristika, VL – vlastnosť, PN – príslušnosť k národu.

2.2.3. Terminológia modelovania onyma

V rámci modelovania chrématoným so zameraním na ideonymá budeme pracovať s nasledujúcou terminológiou:

Onymický model vo vlastnom mene je reálna onymická štruktúra, ktorá obsahuje konkrétne onymické príznaky zaznamenané vo funkčných členoch, napr. v pinakonyme *Košické slečny* (autor J. Jakoby) má model podobu $A1 = (Pi) + PÚ + ČD$.

Sémantické pole onyma je kombinácia sémantických príznakov vo vlastnom mene, ktoré je vyjadrením prostredníctvom funkčných členov, napr. v pinakonyme *Turiec v máji* (autor L. Fulla) je sémantické pole $(Pi) + PÚ + PČ$. Sémantické pole onyma mu štrukturalistický súčtový charakter a je východiskovým pojmom slúžiacim prostredníctvom variácií na zovšeobecňovanie.

⁴¹ Jarošová A. (ed.): Slovník súčasného slovenského jazyka. M-N. [3. zv.]. Bratislava: Veda, 2015. s. 321.

⁴² Jarošová A. (ed.): Slovník súčasného slovenského jazyka, c. d., s. 322.

⁴³ Odaloš, P.: Modelovosť a registrovosť v onomastike. In Keselová, E. – Imrichová, M. – Ološtiak, M. (eds.): Registre jazyka a jazykovedy (I.) Prešov: Prešovská univerzita, 2014, s. 116-123.

⁴⁴ Odaloš, P.: Modelovanie a modely chrématoným, c. d.

⁴⁵ Odaloš, P.: Modelovanie a modely chrématoným. c. d., s. 464-472.

Typ onymického modelu vzniká na základe používania sémantického poľa prízna-
kov vo viacerých modeloch. Typ onymického modelu obsahuje sémantické pole v rôz-
nych kombináciách sémantických prízna-
kov. Typ onymického modelu reprezentuje forma
vyjadrenia najfrekvencovanejšieho onymického modelu s použitým sémantickým poľom.
Kategória onymického modelu vzniká existenciou a používaním typov chrématonymických mo-
delov v troch druhoch chrématonym. Kategóriu chrématonymického modelu reprezentuje frek-
ventovanejší typ chrématonymického modelu.

Paradigma modelov druhu onyma je vytváraná súhrnom modelov, typov modelov a kategórií
modelov, ktorý vzniká pri modelačnom spracovaní druhu onyma.

Paradigmatika modelov, typov modelov a kategórií modelov vzniká na základe realizácie
modelačného prístupu v systéme druhov onymie.

2.2.4. Technika modelovania a modely ideoným

Nie je možné vymodelovať v rámci jednej časopiseckej práce všetky druhy chrématonym,
preto sme si vybrali jeden súhrnný druh chrématonym (ideoným), ktorý vytvárajú tri konkrétne
druhy chrématonym (pinakoným, literároným a muzikoným).

Kritériom rozčlenenia onymie bude počet funkčných členov v modeli, nie počet slov, pretože
funkčný člen nemusí byť vyjadrený v propriu slovom. Kritériom rozčlenenia modelov môže byť
aj príbeh.⁴⁶

Vzhľadom na skutočnosť, že modelujeme ideoným, ktoré sú vytvárané tromi druhmi
chrématonym, budeme zastrešujúci model uvádzať s ideoným, no konkrétne modelové
príklady budeme predstavovať s pinakonýmami, literáronýmami a muzikonýmami, napr. model
A1 = Id sa uplatňuje v modeloch A1 = Pi (*Krajina*, M. Benka), A1 = L (*Verše*, J. Jesenský) a A1 =
M (*Serenáda*, K. Konárik). V prípade zastrešujúceho modelu s dvomi druhmi ideoným budeme
tento model realizovať, no v prípade, že model/typ chrématonymického modelu bude vytvárať
len jeden druh ideoným, zastrešujúci model s ideoným nebudeme tvoriť.

2.2.5. Funkčné členy modelov ideoným

Funkčný člen Pi, L, M je signalizovaný dvoma spôsobmi. Väčšinou nebýva explicitne
vyjadrený v modeli a do modelu ho na začiatok modelu doplníme, aby bolo zreteľné, že ide
o výtvarné, literárne či hudobné dielo. Menej časté je vyjadrenie typu chrématonymické-
ho vzťahu metonymickým spôsobom na základe vyjadrenia výtvarného, literárneho alebo
hudobného žánru v jednočlennom, príp. aj dvojčlennom či viacčlennom modeli. Funkčný
člen pinakoným, literároným a muzikoným príbeh naznačuje. Funkčný člen ČD vy-
jadruje činiteľa deja príbehu vrátane jeho slovesného prepojenia s dejom, ktorý činiteľ deja
realizuje. Činiteľ deja príbehu je vyjadrený podmetom vo forme substantíva a prísudkom vo
forme slovesa v rámci modelu napr. pinakoným *Don Quijote sa pripravuje (ČD)* na súboj.
V prípade, že podmet je zmlčaný v pinakonýme, jeho funkciu preberá prísudok, napr. *Bojo-
vali (ČD)* za vlast' IX. Funkčný člen ZD vyjadruje zásah deja príbehu. Zásah deja sa vyjad-
ruje predmetom vo forme substantíva, napr. *Don Quijote sa pripravuje (ČD) na súboj (ZD)*.
Funkčné členy PÚ, PČ, PN, VL a NCH vyjadrujú príslušnosť k času, k priestoru a k národu,
vlastnosť a numerickú charakteristiku.

⁴⁶ Odaloš, P.: Synchronne modely a modelovanie ideoným, c. d.

3. Modely ideoným

Modely chrématoným rozčleňujeme podľa počtu funkčných členov na jednočlenné, dvojčlenné, trojčlenné, štvorčlenné, päťčlenné a šesťčlenné.

3.1. Jednočlenné modely

Jednočlenné modely obsahujú jeden funkčný člen (tvorí ho jedno slovo), ktorý podáva základnú sémantickú informáciu o slove.

Model A1 = Id s latentným (skrytým, nevyjadreným) príbehom vyjadruje typ chrématonymického vzťahu na základe vyjadrenia umeleckého žánru. Model podáva základné žánrové špecifikácie o diele. Východiskový model len naznačuje možný príbeh.

Model A1 = Pi vyjadruje typ chrématonymického vzťahu na základe vyjadrenia výtvarného žánru, napr. v pinakonymách *Krajina* (M. Galanda, V. Hložník, L. Mednyánszky a ďalší), *Portrét* (L. Mednyánszky, J. Jakoby, V. Hložník a ďalší), *Karikatúra* (J. Jakoby a ďalší).

Model A1 = L označuje typ chrématonymického vzťahu, ktorý metonymicky zastupuje niektorý z prozaických, lyrických a dramatických žánrov, napr. v literáronymách *Verše* (J. Jesenský), *Bájky* (J. Kollár), *Selanky*, *Žalospiev* (J. Hollý), *Povešť* (J. Kráľ), *Sonety* (P. O. Hviezdoslav), *Fejtóny* (F. Hečko).

Model A1 = M predstavuje typ chrématonymického vzťahu prostredníctvom určitého hudobného žánru, napr. v muzikonyme *Serenáda* (K. Konárik).

3.2. Dvojčlenné modely

Dvojčlenné modely obsahujú dva funkčné členy. Slovné je vyjadrený väčšinou len funkčný člen vyjadrujúci ďalší sémantický príznak a z dôvodu jednoznačnej sémantickej identifikácie propria sa dopĺňa funkčný člen vyjadrujúci typ chrématonymického vzťahu, a preto sú modely väčšinou jednoslovné.

3.2.1. Dvojčlenné modely s vyjadreným typom chrématonymického vzťahu

Typ muzikonymického modelu A1 = VL + M s vlastnosťou zastupuje najfrekvencovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa VL + M v modeloch A1 = VL + M a A1 = M + VL. Model A1 = VL + M je frekvencovanejší, napr. v muzikonymách *Večerná pieseň* (F. K. Veselý), *Svadobná pieseň*, *Sviatočná pieseň* (D. Grúň). Model A1 = M + VL funguje v muzikonyme *Pieseň tichá* (D. Grúň).

Používa sa aj model A1 = PÚ + L s príslušnosťou k miestu, napr. *Kremnické povesti*, *Podpolianske rozprávky* (J. C. Hronský), *Malomestské rozprávky* (J. Jesenský), *Parížske romance* (E. B. Lukáč), model A1 = M + PÚ s príslušnosťou k miestu, napr. v muzikonyme *Pieseň z rúk* (P. Stašák), model A1 = M + PČ s príslušnosťou k času, napr. v muzikonymách *Pieseň o decembri*, *Pieseň o zime* (K. Duchoň), model A1 = VL + L, napr. v literáronym *Krvavé sonety* (P. O. Hviezdoslav) a model A1 = L1 + L2 s viacnásobným vyjadrením typu chrématonymického vzťahu, napr. v literáronymách *Žalmy* a *hymny* (P. O. Hviezdoslav), *Spevy a piesne* (E. Štúr), *Piesne a balady* (Š. Krčméry).

3.2.2. Dvojčlenné modely s nevyjadreným typom chrématonymického vzťahu

Modely vyjadrujúce činiteľa deja

Model A1 = (Id) + ČD je najfrekvencovanejším modelom, ktorý okrem nevyjadreného ideonýmického vzťahu vyjadruje činiteľa deja, prípadne jeho slovesné prepojenia s dejom, ktorý či-

nitel' deja zabezpečuje. Činiteľ deja je predstavený opisne alebo metaforicky ako aktívna zložka, zväčša ako hlavný protagonista príbehu alebo hlavní protagonisti príbehu.

Model A1 = (Pi) + ČD, napr. v pinakonómách *Oráč*; *Deti*, *Hrdoš* (M. Benka); *Štrkári*, *Utečenci*, *Predavači* (J. Jakoby); *Matka*, *Kamarátky*, *Práčky* (M. Medvecká); *Gajdoš*, *Harlekýn*, *Horal* (M. Galanda); *Anjel*, *Maliar*, *Strigy* (L. Fulla); *Výstahovalci*, *Rybár*, *Čižmár* (L. Mednyánszky).

Model A1 = (L) + ČD, napr. v literárónómách *Sláv*, *Svätopluk* (J. Hollý), *Béla*, *Ladislav* (K. Kuzmány), *Junák*, *Branko* (S. Chalupka), *Marína*, *Detvan* (A. Sládkovič), *Ežo Vlkolinský*, *Gábor Vlkolinský* (P. O. Hviezdoslav), *Málka*, *Dáma* (F. Švantner), *Pomocník* (L. Ballek), *Ťapákovci*, *Hrdinovia* (B. S. Timrava), *Výrobca šťastia* (V. Mináč), *Živý bič* (M. Urban), *Nevesta hól'* (F. Švantner) a pod.

Model A1 = (M) + ČD, napr. v muzikonómách *Carmen*, *Čakám*, *Júlia*, *Jozefína*, *Karolína*, *Katarína*, *Mária*, *Muž*, *Príd'* (D. Grúň); *Anka*, *Cigáni hrajte*, *Zlatovláska*, *Sestrička* (F. K. Veselý), *Charlie*, *Kata*, *Margaréta* (M. Žbirka), *Anča*, *Neodchádzaj*, *Musíš prísť* (Elán), *Elena*, *Julia*, *Lubica*, *Mária* (K. Duchoň).

Modely vyjadrujúce zásah deja

Model A1 = (Id) + ZD je frekventovaným modelom, ktorý okrem nevyjadreného ideonymického vzťahu vyjadruje zásah deja. Zásah deja vyjadruje opisne alebo metaforicky problematiku, ktorá je v centre príbehu.

Model A1 = (Pi) + ZD, napr. v pinakonómách *Odpochinok* (J. Jakoby); *Slnečnice* (M. Medvecká); *Zjavenie* (M. Galanda); *Ryby*, *Stôl*, *Emblémy* (L. Fulla).

Model A1 = (L) + ZD, napr. v literárónómách *Marína* (A. Sládkovič), *Suchá ratolesť* (S. H. Vajanský), *Demokrati* (J. Jesenský), *Topole* (I. Krasko), *Červené víno* (F. Hečko) a pod.

Model A1 = (M) + ZD, napr. v muzikonómách *Hlavolam*, *Maratón*, *Sen*, *Čakanie*, *Nádej*, *Telefón* (D. Grúň), *Cesty*, *Fontána*, *Gitara*, *Príboj*, *Sviatky*, *Uspávanka* (K. Duchoň), *Sklamanie*, *Stretnutie* (F. K. Veselý), *Dúhy*, *K. O.*, *Strom*, *Zlomky*, *Empatia*, *Smútok*, *Tvár* (M. Žbirka), *Búrka*, *Nevera*, *Dresy*, *Otázniky*, *Farby*, *Riziko*, *Život*, *Semafor*, *Tenisky* (Elán).

Modely vyjadrujúce príslušnosť k času

Model A1 = (Id) + PČ so zastupujúcou príslušnosťou k času, zásah deja reprezentuje frekventovaný pinakonymický, literárónymický a muzikonymický model A1 = (Pi) + PČ, A1 = (L) + PČ a A1 = (M) + PČ. Ideonymické vyjadrenie príslušnosti k času sa realizuje na základe vyjadrenia pinakonymickej, literárónymickej a muzikonymickej špecifikácie času realizácie zásahu deja.

Model A1 = (Pi) + PČ je frekventovaný, napr. v pinakonómách *Jar* (J. Jakoby); *Po búrke* (M. Benka); *Na poludnie*, *Podvečer*, *Na svitaní*, *Január*, *Február* (M. Medvecká); *Jeseň*, *Vianoce* (M. Galanda); *Október* (V. Hložník).

Model A1 = (L) + PČ vyjadrujú literárónymá, napr. *Nedeľa* (L. Novomeský), *Na Ondreja* (M. Kukučín), *Ráno* (M. Lajčiak), *Rok* (L. Feldek).

Model A1 = (M) + PČ, napr. v muzikonómách *Dávno* (D. Grúň), *Nad ranom*, *Svitanie* (M. Žbirka), *Vianoce* (Elán).

Modely vyjadrujúce príslušnosť k miestu

Typ ideonymického modelu A1 = (Id) + PÚ so zastupujúcou príslušnosťou k územia za zásah deja zastupuje frekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa (Id) + PÚ v pinakonymickom modeli A1 = (Pi) + PÚ, v type literárónymického modelu A1 = (L) + PÚ a v muzikonymickom modeli A1 = (M) + PÚ. Ideonymické vyjadrenie príslušnosti k územia sa realizuje na základe vyjadrenia pinakonymickej, literárónymickej a muzikonymickej špecifikácie miesta realizácie zásahu deja.

Model $A1 = (Pi) + PÚ$ je frekventovaný, napr. v pinakonýmách *Kriváň* (M. Benka); *Turieč, Ždiar, Jadran* (M. Galanda); *Dunaj, Hrad Lietava, Pri zrúcaninách* (V. Hložník); *Na dvore, V záhrade, V poli, Na periférii* (J. Jakoby); *Pri hrobe, Na úbočí, Na dedine* (M. Medvecká).

Typ literáronymického modelu $A1 = (L) + PÚ$ zastupuje najfrekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $(L) + PÚ$ v modeloch $A1 = (L) + PÚ$ a $A1 = PÚ + L$.

Frekventovanejší je model $A1 = (L) + PÚ$ s príslušnosťou k miestu v zadnej pozícii, napr. v literáronymách *Kráľovohoľská* (S. Chalupka), *Na jarmok* (M. Kukučín), *Z dediny* (J. G. Tajovský), *Balt* (F. Kráľ), *U nás, Domov* (J. C. Hronský), *Babylon* (M. Figuli), *Do tramtárie* (M. Válek), *Trasovisko* (I. Bukovčan) a pod. Model $A1 = PÚ + L$ sme predstavili v časti 3.2.1.

Model $A1 = (M) + PÚ$, napr. v muzikonymách *Zem* (D. Grůň), *Intrák, Jericho, Ulica* (Elán), *Domov, Rio de Janero, Saigon* (F. K. Veselý), *Atlantída, Aréna, Na klzisku, Bahamy, Do člna* (M. Žbirka).

Modely vyjadrujúce vlastnosť

Typ ideonymického modelu $A1 = (Id) + VL$ so zastupujúcou vlastnosťou za zásah deja zastupuje frekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $(Id) + VL$ v pinakonýmickom modeli $A1 = (Pi) + VL$, v type literáronymického modelu $A1 = (L) + VL$ a v muzikonymickom modeli $A1 = (M) + VL$. Ideonymické vyjadrenie vlastnosti sa realizuje na základe vyjadrenia pinakonýmickej, literáronymickej a muzikonymickej špecifikácie vlastnosti realizácie zásahu deja.

Model $A1 = (Pi) + VL$, napr. v pinakonýmách *Smútiaca, Plačúca, Sediaca, Zamyslená, Česúca* (M. Galanda), *Ukrižovaný* (V. Hložník), *Umierajúca* (L. Mednýanský).

Typ literáronymického modelu $A1 = (L) + VL$ zastupuje najfrekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $(L) + VL$ v modeloch $A1 = (L) + VL$ a $A1 = VL + (L)$.

Model $A1 = (L) + VL$ funguje v literáronymách, napr. *Neprebudený* (M. Kukučín), *Neznámy* (J. Barč Ivan).

Model $A1 = VL + L$ sme už predstavili v časti 3.2.1.

Model $A1 = (M) + VL$, napr. v muzikonymách *Jediná, Neznáma* (K. Duchoň), *Krásna* (F. K. Veselý), *Bezchybná, Drahá, Jediná, Vianočná, Záhadná* (M. Žbirka), *Nepolepšiteľní, Netrepežliví, Ryšavá, Slobodná, Vymyslená, Zabudnuté, Zaľúbení* (Elán).

Modely vyjadrujúce numerickú charakteristiku

Model $A1 = (Id) + NCH$ s numerickou charakteristikou za zásah deja sa realizuje prostredníctvom pinakonýmickej a muzikonymickej špecifikácie numerickosti vo vzťahu k zásahu deja.

Model $A1 = (Pi) + NCH$, napr. v pinakonýmách *Dvaja* (J. Jakoby), *Dvaja* (M. Galanda), *Traja* (V. Hložník).

Model $A1 = (M) + NCH$, napr. v muzikonymách *Miliónkrát, Prvá* (M. Žbirka), *105.x* (Elán).

Model vyjadrujúci príslušnosť k národu

Model $A1 = (Pi) + PN$ obsahuje príslušnosť k národu, ktorá zastupuje zásah deja, napr. v pinakonýmách *Slovenská* (M. Žbirka).

3.3. Trojčlenné modely

Trojčlenné modely obsahujú tri funkčné členy. Slovné sú vyjadrené väčšinou len funkčné členy vyjadrujúce ďalší sémantický príznak a z dôvodu jednoznačnej sémantickej identifikácie propria sa dopĺňa funkčný člen vyjadrujúci typ chrématonymického vzťahu, a preto sú modely väčšinou dvojslovné.

Trojčlenný model, ktorý vyjadruje aj funkčný člen vyjadrujúci typ chrématonymického vzťahu, sa realizuje len v muzikonymách *Pieseň dobrého rána* (K. Duchoň, model $A1 = M + VL + PČ$).

3.3.1. Modely s dvojnásobným vyjadrením funkčného člena

Modely s činiteľmi deja (vrátane identických funkčných členov)

Model A1 = (Id) + ČD1 + ČD2 okrem nevyjadreného ideonymického vzťahu vyjadruje dej dvoma činiteľmi deja.

Model A1 = (Pi) + ČD1 + ČD2, napr. v pinakonymách *Adam a Eva* (M. Benka); *Chlapec a predavačka* (M. Galanda); *Chlapec so psom* (L. Mednyánszky); *Palček a obor, Bol máj a kvitli kvety, Sancho Panza a dedinčanky* (V. Hložník); *Princezná a medveď, Zuzana a starci* (L. Fulla).

Model A1 = (L) + ČD1 + ČD2, napr. v literáronymách *Živí a mŕtvi* (V. Mináč), *Danko a Jan-ko* (T. Vansová), *Budkáčik a Dubkáčik* (J. C. Hronský).

Model A1 = (M) + ČD1 + ČD2, napr. v muzikonymách *Adam a Eva* (F. K. Veselý), *Dr. Jekyll a Mrs. Hyde* (M. Žbirka).

Model A1 = (Id) + ČD1a + ČD1a s dvomi identickými činiteľmi deja.

Model A1 = (Pi) + ČD1a + ČD1a, napr. v pinakonymoch *Drotári, drotári* (L. Fulla).

Model A1 = (M) + ČD1a + ČD1a, napr. v muzikonymách *Anča, Anča; Hana, Hana; Jaj, Zuzka, Zuzička* (F. K. Veselý).

Modely so zásahmi deja

Model A1 = (Id) + ZD1 + ZD2.

Model A1 = (Pi) + ZD1 + ZD2, napr. v pinakonymoch *Pieseň a práca* (M. Galanda).

Model A1 = (L) + ZD1 + ZD2, napr. v literáronymách *O úhoroch a včelách* (J. I. Bajza), *Tatry a more* (S. H. Vajanský), *Hlad a láska* (L. Kubáni).

Model A1 = (M) + ZD1 + ZD2, napr. v muzikonymoch *Luk a šípy* (D. Grúň).

Modely s príslušnosťami k miestu

Model A1 = (Id) + PÚ1 + PÚ2 vyjadruje viacnásobne príslušnosť k miestu.

Model A1 = (L) + PÚ1 + PÚ2, napr. v literáronymoch *Zo Slovenska do Carihradu* (G. K. Z. Laskomerský).

Model A1 = (M) + PÚ1 + PÚ2, napr. v muzikonymoch *Od Tatier k Dunaju* (Elán).

Modely s príslušnosťami k času

Model A1 = (Id) + PČ1 + PČ2 s viacnásobným vyjadrením príslušnosti k času.

Model A1 = (L) + PČ1 + PČ2, napr. v literáronymoch *Od Silvestra do Troch kráľov* (J. M. Hurban).

Model A1 = (M) + PČ1 + PČ2, napr. v muzikonymách *Dnes až do rána* (F. K. Veselý), *Ráno, večer, Roky a dni* (M. Žbirka).

Modely s vyjadrenými vlastnosťami

Ideonymický model A1 = (Id) + VL1 + VL2 s viacnásobným vyjadrením vlastnosti.

Model A1 = (L) + VL1 + VL2, napr. v literáronymoch *Čierna a červená* (L. Novomeský).

Model A1 = (M) + VL1 + VL2, napr. v muzikonymoch *Šťastné a veselé, Zvedavá a zmätená* (D. Grúň).

Modely s numerickými charakteristikami

V modeli A1 = (M) + NCH1 + NCH2 sa numerickosť vyjadruje viacnásobne, napr. v muzikonymoch *Dve a dve* (Elán).

3.3.2. Modely s dvomi rôznymi vyjadrenými funkčnými členmi

Modely A1 = (Id) + ČD + ZD

Model A1 = (Id) + ČD + ZD kompletne vyjadruje príbeh. Ideonymické vyjadrenie príbehu sa realizuje na základe vyjadrenia pinakonymického, literáronymického a muzikonymického deja.

Model obsahuje činiteľa deja (ČD) a zásah deja (ZD), ktoré sú determinantmi vyjadrenia príbehu. Model s vyjadrením príbehu obsahuje ČD aj ZD. Model vyjadruje príbeh diela prostredníctvom vnútornej informácie.

Model $A1 = (Pi) + ČD + ZD$ sa používa v pinakonymách, napr. *Don Quijote sa pripravuje na súboj*, *Don Quijote počúva rozsudok* (V. Hložník); *Žofia sa zbavila strachu* (Ľ. Fulla).

Model $A1 = (L) + ČD + ZD$ sa používa v literárnych modeloch, napr. *Chlapec maľuje dúhu* (V. Mihálik), *Zrušil slovo* (J. G. Tajovský).

Typ muzikonymického modelu $A1 = (M) + ČD + ZD$ zastupuje najfrekvencovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $(M) + ČD + ZD$ v modeloch $A1 = (M) + ČD + ZD$ a $A1 = (M) + ZD + ČD$.

Model $A1 = (M) + ČD + ZD$ je frekvencovanejší, napr. muzikonymách *Mám ja klavír*, *Milujem Hanku*, *Priznám sa vám*, *Prídem k Tebe*, *Zabudni na mňa* (F. K. Veselý), *Milujem nápady*, *Odlož smútok*, *Pripíjam krásu* (D. Grúň), *Dám Ti*, *Lúbim Ťa*, *To nemá chybu* (Elán).

Model $A1 = (M) + ZD + ČD$ je málo frekvencovaný, napr. v muzikonyme *Niečo vymyslím* (M. Žbirka).

Modely $A1 = (Id) + ČD + PÚ$

Kategória ideonymického modelu $A1 = (Id) + ČD + PÚ$ vzniká z typov ideonymických modelov $A1 = (Pi) + ČD + PÚ$, $A1 = (L) + PÚ + ČD$ a $A1 = (M) + ČD + PÚ$. Kategória ideonymického modelu funguje v pinakonymách, literárnych modeloch aj muzikonymách.

Typ pinakonymického modelu $A1 = (Pi) + ČD + PÚ$ zastupuje najfrekvencovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $(Pi) + ČD + PÚ$ v modeloch $(Pi) + ČD + PÚ$ a $(Pi) + PÚ + ČD$.

Model $A1 = (Pi) + ČD + PÚ$ zastupuje najfrekvencovanejší model, napr. v pinakonymách *Pltník pod Strečnom*, *Baba pri Levároch*, *Muž z Kiripolca* (M. Benka); *Maliar pred stojanom*, *Dievča z Tahity*, *Žena na Hornáde* (J. Jakoby); *Kráča k ovčiarni*, *Sancho Panza kráča k ovčiarni* (V. Hložník).

Model $A1 = (Pi) + PÚ + ČD$ reprezentuje pinakonymum *Košické slečny* (J. Jakoby).

Typ literárnych ideonymického modelu $A1 = (L) + PÚ + ČD$ zastupuje najfrekvencovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $(L) + PÚ + ČD$ v modeloch $A1 = (L) + PÚ + ČD$ a $A1 = (L) + ČD + PÚ$.

Frekvencovanejší je model $A1 = (L) + PÚ + ČD$ s predradeným členom príslušnosti miesta pred činiteľa deja, napr. v literárnych modeloch *Likavský väzeň* (S. Chalupka), *Trenčiansky Matúš* (S. Tomášik), *Nad Tatrou sa blýska* (J. Matúška), *Na koncertoch sa netlieska* (V. Šikula), *Kde žijú vtáčkovia* (M. Lajčiak).

Využívaný je aj model $A1 = (L) + ČD + PÚ$ so zaradeným členom príslušnosti miesta za činiteľa deja, napr. v literárnych modeloch *Jašek Kutliak spod Bučinky* (J. C. Hronský), *Bašovci na Muráni* (S. Tomášik), *Gróf Mikuláš Šubič Zrinský na Sihoti* (A. Sládkovič).

Typ muzikonymického modelu $A1 = (M) + ČD + PÚ$ zastupuje najfrekvencovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $(M) + ČD + PÚ$ v modeloch $A1 = (M) + ČD + PÚ$ a $A1 = (M) + PÚ + ČD$.

Frekvencovanejší je model $A1 = (M) + ČD + PÚ$ s členom príslušnosti miesta zaradeným za činiteľa deja, napr. v muzikonymách *Šuhajko vezmi ma do tanca* (F. K. Veselý), *Kráčam v rytme*, *Pozrel som sa späť* (D. Grúň), *Ideme z PKO*, *Kráčam na pódium*, *Prišla z Londýna* (M. Žbirka), *Cigáni idú do neba* (Elán).

Vyskytuje sa aj model $A1 = (M) + PÚ + ČD$, napr. v muzikonymách *Za mnou sa nedívaj* (F. K. Veselý), *Z tričiek zúri Che Guevara* (Elán).

Modely $A1 = (Id) + ČD + NCH$

Typ pinakonymického modelu $A1 = (Pi) + ČD + NCH$ zastupuje najfrekvencovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $(Pi) + ČD + NCH$ v modeloch $A1 = (Pi) + ČD + NCH$ a $A1 = (Pi) + NCH + ČD$.

Model $A1 = (Pi) + ČD + NCH$ je frekvencovanejší, napr. v pinakonymách *Žofia I.*, *Žofia II.*, *Regrúti I.*, *Regrúti II.* (Ľ. Fulla); *Priateľky IV.*, *Milenci I.*, *Milenci II.* (M. Galanda); *Kopáčky II.*, *Krasojazdkyňa II.*, *Jób II.* (V. Hložník).

Model $A1 = (Pi) + NCH + ČD$ je menej frekvencovaný, napr. v pinakonymách *Dve ženy* (M. Galanda); *O troch bratoch* (Ľ. Fulla); *Dve ženy* (V. Hložník).

Modely $A1 = (Id) + ČD + PČ$

Typ muzikonymického modelu $A1 = (M) + PČ + ČD$ zastupuje najfrekvencovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $(M) + PČ + ČD$ v modeloch $A1 = (M) + PČ + ČD$ a $A1 = (M) + ČD + PČ$.

Model $A1 = (M) + PČ + ČD$ je frekvencovanejší, napr. v muzikonymách *Dozajtra čakaj*, *Keď rytmus volá*, *Keď štrngnem*, *Keď odídeme* (F. K. Veselý), *Keď husle plačú* (K. Duchoň), *Keď sa platňa krúti*, *Kým javor znie* (D. Grúň), *Keď muži plačú* (Elán).

Model $A1 = (M) + ČD + PČ$ je menej frekvencovaný, napr. v muzikonymách *Pôjdeme dnes*, *Ja sa neviem nikdy hnevať* (F. K. Veselý).

Modely $A1 = (Id) + ČD + VL$

Model $A1 = (Id) + VL + ČD$ vyjadruje s činiteľom deja aj vlastnosť. Ideonymické vyjadrenie deja a vlastnosti sa realizuje na základe vyjadrenie pinakonymickej, literáronymickej a muzikonymickej charakteristiky prostredníctvom vlastnosti nositeľa deja.

Model s vlastnosťou $A1 = (Pi) + VL + ČD$, napr. v pinakonymách *Partizánska mať* (M. Medvecká); *Chorý Don Quijote* (V. Hložník).

Model s vlastnosťou $A1 = (L) + VL + ČD$, napr. v literáronymách *Statočný zlodej* (I. Bukovčan), *Panslavistický farár* (J. Záborský), *Krčmársky kráľ* (M. Rázus), *Divný Janko* (J. Poničan).

Model s vlastnosťou $A1 = (M) + ČD + VL$, napr. v muzikonymách *Neplač malá* (M. Žbirka), *Cigáňa počúvam rád* (F. K. Veselý).

Model $A1 = (Id) + ČD + PN$

Model s príslušnosťou k národu $A1 = (Pi) + PN + ČD$, napr. v pinakonyme *Slovenská matka* (M. Galanda).

Modely $A1 = (Id) + ZD + PÚ$

Typ ideonymického modelu $A1 = (Id) + ZD + PÚ$ / $A1 = (Id) + PÚ + ZD$ so zásahom deja a príslušnosťou k územiu. Ideonymické vyjadrenie príslušnosti k územiu sa realizuje na základe vyjadrenia pinakonymickej a muzikonymickej špecifikácie územia výskytu zásahu deja.

Typ pinakonymického modelu $A1 = (Pi) + ZD + PÚ$ zastupuje frekvencovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa $(Pi) + ZD + PÚ$ v modeloch $A1 = (Pi) + ZD + PÚ$ a $A1 = (Pi) + PÚ + ZD$.

Model $A1 = (Pi) + ZD + PÚ$, napr. v pinakonymách *Lodky na Balte* (Ľ. Fulla); *Zámok v Malackách*; *Izba z Ratiškoviec* (M. Benka).

Model $A1 = (Pi) + PÚ + ZD$, napr. v pinakonyme *Pouličný súboj* (V. Hložník).

Typ muzikonymického modelu $A1 = (M) + PÚ + ZD$ zastupuje frekvencovanejší model, ktorý

je kombináciou sémantického poľa (M) + PÚ + ZD v modeloch $A1 = (M) + PÚ + ZD$ a $A1 = (M) + ZD + PÚ$.

Model $A1 = (M) + PÚ + ZD$, napr. v muzikonymách *Modranská keramika* (D. Grúň), *Oravská dievčina* (K. Duchoň), *Tatranský expres* (F. K. Veselý).

Model $A1 = (M) + ZD + PÚ$, napr. v muzikonymách *Dedinka v údolí* (F. K. Veselý), *Poéma o Dukle* (K. Duchoň).

Modely $A1 = (Id) + ZD + PČ$

Typ ideonymického modelu $A1 = (Id) + PČ + ZD$ so zásahom deja a príslušnosťou k času zastupuje frekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa (Id) + PČ + ZD v pinakonymickom modeli $A1 = (Pi) + ZD + PČ$ a v muzikonymickom modeli $A1 = (M) + PČ + ZD$. Ideonymické vyjadrenie príslušnosti k času sa realizuje na základe vyjadrenia pinakonymickej a muzikonymickej špecifikácie času realizácie zásahu deja.

Model $A1 = (Pi) + ZD + PČ$, napr. v pinakonymách *Polnohospodárstvo kedysi, Polnohospodárstvo dnes* (L. Fulla).

Model $A1 = (M) + PČ + ZD$, napr. v muzikonymách *Letná láska, Letný vietor* (D. Grúň), *Jesenná láska, Podjesenná pastorálie* (M. Žbirka).

Modely $A1 = (Id) + ZD + VL$

Typ ideonymického modelu $A1 = (Id) + VL + ZD$ so zásahom deja a vlastnosťou zastupuje frekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa (Id) + VL + ZD v pinakonymickom modeli $A1 = (Pi) + VL + ZD$ a v muzikonymickom type modelu $A1 = (Pi) + VL + ZD$. Ideonymické vyjadrenie vlastnosti sa realizuje na základe vyjadrenia pinakonymickej a muzikonymickej špecifikácie vlastnosti realizácie zásahu deja.

Model $A1 = (Pi) + VL + ZD$, napr. v pinakonymách *Ranený kôň* (J. Jakoby), *Kvitnúci strom* (L. Mednyánszky); *Drevený kôň* (V. Hložník); *Volský záprah* (L. Fulla).

Typ muzikonymického modelu $A1 = (M) + VL + ZD$ zastupuje frekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa (M) + VL + ZD v modeloch $A1 = (M) + VL + ZD$ a $A1 = (M) + ZD + VL$.

Model $A1 = (M) + VL + ZD$, napr. v muzikonymách *Skúpa láska* (D. Grúň), *Mierová pieseň, Kamenný kvietok, Neklamný znak, Tulácke topánky* (K. Duchoň), *Biele margarétky, Najkrajší valčík, Malý inzerát* (F. K. Veselý), *Biely kvet, Jediný tón, Dojemný príbeh* (M. Žbirka), *Anjelský deň, Belasý let* (Elán).

Model $A1 = (M) + ZD + VL$, napr. v muzikonymách *Plachta biela* (D. Grúň), *Lipa košatá* (F. K. Veselý), *Láska úprimná, Sen o mieri, Zrnko soli* (K. Duchoň), *Hodina angličtiny, Hodina pravdy, Hodina nehy, Hodina ticha* (Elán).

Modely $A1 = (Id) + NCH + ZD$

Typ ideonymického modelu $A1 = (Id) + NCH + ZD$ so zásahom deja a numericou charakteristikou zastupuje frekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa (Id) + NCH + ZD v pinakonymickom modeli $A1 = (Pi) + ZD + NCH$ a v muzikonymickom modeli $A1 = (Pi) + NCH + ZD$. Ideonymické vyjadrenie numerickej charakteristiky sa realizuje na základe vyjadrenia pinakonymickej a muzikonymickej špecifikácie numerickej realizácie zásahu deja.

Model $A1 = (Pi) + ZD + NCH$, napr. v pinakonymách *Spomienka II.* (V. Hložník).

Model $A1 = (M) + NCH + ZD$, napr. v muzikonymách *Prvá láska, Jedenáste prikázanie* (Elán).

Modely A1 = (Id) + PČ + PÚ

V type ideonymického modelu A1= (Id) + PČ + PÚ je zastúpený zásah deja príslušnosťou k času a príslušnosťou k miestu.

Typ pinakonymického modelu A1= (Pi) + PČ + PÚ zastupuje najfrekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa (Pi) + PČ + PÚ v modeloch A1= (Pi) + PČ + PÚ a A1= (Pi) + PÚ + PČ.

Model A1= (Pi) + PČ + PÚ je frekventovanejší, napr. v pinakonymách *Jarná krajina* (J. Jakoby), *Večer v poli* (M. Medvecká), *Zimná Bratislava*, *Vianočná krajina* (L. Fulla), *Jeseň v sade*, *Večerná krajina* (L. Mednyánszky), *Zimná krajina* (M. Benka).

Model A1= (Pi) + PÚ + PČ je menej frekventovaný, napr. v pinakonymách *V poli na jeseň*, *Turiec v máji* (LF), *Krajina pred búrkou* (L. Mednyánszky).

Model A1 = (L) + PČ+ PÚ, napr. v literárnyome *Dva dni v Chujave* (J. Záborský).

Model A1 = (M) + PÚ+ PČ, napr. muzikonyome *Bratislavské ráno* (D. Grúň).

Modely A1 = (Id) + PN + PÚ

Model A1= (Pi) + PN + PÚ, napr. v pinakonyme *Mexická krajina* (V. Hložník).

Model A1 = (L) + PN + PÚ, napr. v literárnyome *Španielska krajina* (L. Novomeský).

Ďalšie modely

Model A1 = (L) + PN+ PČ, napr. v literárnyome *Rumunská jar* (A. Plávka).

Model A1 = (L) + VL+ PČ, napr. v literárnyome *Moje poludnie* (P. Horov).

Model A1= (Pi) + PÚ + NCH, napr. v pinakonyme Štefanová I. (V. Hložník), *Kriváň II*. (M. Benka).

Model A1= (Pi) + VL + PÚ, napr. v pinakonyme *Sedliacky dvor* (M. Benka).

3.4. Viacčlenné (štvorčlenné, päťčlenné, šesťčlenné) modely

3.4.1. Štvorčlenné modely

Typ ideonymického modelu A1= (Id) + ČD + PÚ + ZD zastupuje frekventovanejší model, ktorý je kombináciou sémantického poľa (Id) + ČD + PÚ + ZD v modeloch A1 = (Pi)/(M) + ČD + PÚ + ZD a A1 = (M) + ČD + ZD + PÚ.

Model A1= (Pi) + ČD + PÚ + ZD, napr. v pinakonymách *Nepride do lesa s koničkom* (M. Benka); *Tom vyňal z vrečka notes* (V. Hložník).

Model A= (M) + ČD + PÚ + ZD, napr. v muzikonyome *Zažeňme preč trápenie* (D. Grúň).

Model A= (M) + ČD + ZD + PÚ, napr. v muzikonymách *Pozerajte sa mi do očí* (Elán); *Cigánka mi vyveštila z dlane* (Elán).

Model A= (M) + PČ + ČD + ZD, napr. v muzikonyome *Kedy chodia mravce spať*, *Už mám ťa* (D. Grúň).

Model A1= (Pi) + ČD + ZD + NCH, napr. v pinakonyme *Bojovali za vlasť X*. (V. Hložník).

Model A1= (Pi) + PČ1 + PČ2 + NCH, napr. v pinakonyme *Hodiny a minúty IV*. (V. Hložník).

Model A1 = (L) + VL1+ VL2 + PČ, napr. *Z tichých a búrných a chvíľ* (M. Rázus) a pod.

3.4.2. Päťčlenné modely

Model A1= (Pi) + ČD + PN + VL + ZD, napr. v pinakonyme *Žena v slovenskom ľudovom kroji* (V. Hložník).

Model A1 = (M) + ZD + VL + ČD + PÚ, napr. v muzikonyme *Písala mi moja milá z Ružomberka* (F. K. Veselý).

3.4.3. Šesťčlenné modely

Model A1 = (Pi) + ČD1a + PČ1a + ČD1a + PČ1a + ČD1a, napr. v pinakonyme *A ísť, stále ísť, stále ísť* (V. Hložník).

3.5. Štatistika modelov

Analýza modelov ideoným sa realizovala na 400 uvedených ideonýmách, ktoré sa nachádzali v 92 modeloch. Jednočlenné modely sa realizovali v 3 modeloch (na 15 ideonýmách). Dvojčlenné modely sa distribuovali do 26 modelov (na 199 ideonýmách), trojčlenné modely sa uplatnili na ploche 54 modelov (na 172 ideonýmách), štvorčlenné modely sa realizovali v 6 modeloch (na 9 ideonýmách), päťčlenné modely sa distribuovali do 2 modelov (na 4 ideonýmách) a šesťčlenný model sa uplatnil v 1 modeli (v 1 ideonyme).

Najčastejšie boli modeli s frekvenciou od 7,5% do 2,0% výskytu, konkrétne modely A1 = (M) + ZD (výskyt 30X), modely A1 = (M) + ČD (23X), A1 = (Pi) + ČD (18X), A1 = (L) + ČD (18X), A1 = (M) + VL (15X), A1 = (Pi) + PÚ (14X), A1 = (M) + VL + ZD (13X), A1 = (M) + PÚ (12X), A1 = (Pi) + PČ (10X), A1 = (M) + ČD + ZD (10X), A1 = (P) + ČD + NCH (10X), A1 = (L) + PÚ (9X), A1 = (Pi) + ČD1 + ČD2 (8X), A1 = (Pi) + ČD + PÚ (8X). Poradie frekventovanosti modelov potvrdzuje aj výskyt funkčných členov v modeloch, keď činiteľ deja sa vyskytuje v 40 modeloch, zásah deja v 31 modeloch, príslušnosť k územiu v 25 modeloch, príslušnosť k času v 21 modeloch, vlastnosť v 19 modeloch, numerická charakteristika v 9 modeloch a príslušnosť k národu v 5 modeloch.

Modelové zovšeobecnenie sa realizuje v postupnosti model – typ modelu – kategória modelu. V rámci výskumu sme pracovali s 92 modelmi, s 15 typmi modelov (3 typy modelov v dvojčlenných modeloch a 12 typov modelov v trojčlenných modeloch) a s 1 kategóriou modelov. Model predstavuje základné zovšeobecnenie, typ modelu vyjadruje strednú mieru zovšeobecnenia (napr. typ modelu muzikonymického modelu A1 = (M) + ČD + ZD obsahuje dva modely A1 = (M) + ČD + ZD a A1 = (M) + ZD + ČD) a kategória modelu obsahuje najvyššiu mieru zovšeobecnenia v zmysle kumulácie typov modelov a modelov (napr. kategória ideonymického modelu A1 = (Id) + ČD + PÚ vzniká z typov ideonymických modelov A1 = (Pi) + ČD + PÚ, A1 = (L) + PÚ + ČD a A1 = (M) + ČD + PÚ a obsahuje 6 modelov (Pi) + ČD + PÚ, (Pi) + PÚ + ČD, A1 = (L) + PÚ + ČD, A1 = (L) + ČD + PÚ, A1 = (M) + ČD + PÚ a A1 = (M) + PÚ + ČD).

3.6. Dosiahnuté výskumné výsledky:

Vyprofilovanie modelov chrématónym na základe vytvorenej techniky modelovania, ktorá znamená sémantické príznaky v jednotlivých druhoch abstraktných a konkrétnych chrématónym.

Zovšeobecňovanie modelových výsledkov v postupnosti model – typ modelu – kategória modelu so zámerom vytvoriť komplexnejšie štruktúry, ktoré by obsahovali viacej modelov.

Zisťovanie fungovania chrématónym v modeloch vrátane ich kvantifikovania, predstavenia frekvencie modelov v štruktúrach od jednočlenných až po šesťčlenné modely, resp. aj v absolútnej frekvencii modelov bez uvedenie štruktúrnej charakteristiky. Realizovanie modelova-

nia na jednotlivých druhoch chrématoným P. Odalošom,⁴⁷ A. Chomovou,⁴⁸ V. Gondekovou,⁴⁹ N. Kolenčíkovou,⁵⁰ G. Rožaiom⁵¹ a V. Vrajovou.⁵²

⁴⁷ Odaloš, P.: Modelovanie a modely chrématoným, c. d.; Odaloš, P.: Modelovanie a modely chrématoným. Chrématonýmá abstraktných ľudských výtvorov, c. d.; Odaloš, P.: Synchronné modely a modelovanie vlastných mien piva. In: Nová filologická revue, roč. 12, 2021, č. 1, s. 180-194; Odaloš, P.: Synchronné modely a modelovanie pinakoným z webovej stránky o umení. In Kraviarová, M. – Peknušiaková, E. (eds.): Média a text 7. (2. časť). Prešov: Prešovská univerzita, 2021, s. 14-22; Odaloš, P.: Synchronné modely a modelovanie literároným. In Morić-Mohorovičič, B. – Vlastelić, A. (eds.): Širinom Filološke Misli. Zbornik u čast Diany Stolac. Zagreb – Rijeka: Hrvatska sveučilišna naklada – Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2022, s. 506-517; Odaloš, P.: Modelovanie, modely a sémantické príznaky vlastných mien spoločenských organizácií. In Bánik, T. – Bauko, J. (eds.): Vlastné mená v interdisciplinárnom kontexte. 21. slovenská onomastická konferencia. Zborník referátov. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2022, s. 339-350; Odaloš, P.: Synchronné modely a modelovanie muzikoným. In Panajotov, V. a kol. (eds.): Súčasná slovakistika – súradnice a vektory = Săvremennata slovakistika – koordinati i vektori. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie pri príležitosti 30. výročia odboru slovenská filológia na Univerzite sv. Klimenta Ochridského v Sofii. Sofia: Universitetsko Izdatelstvo Sv. Kliment Okhridski, 2022, s. 82-92; Odaloš, P.: Synchronné modely a modelovanie muzikoným (so zameraním na ľudové piesne). In Svobová, D. – Novák, R. – Balhorová A. (eds.): Od textu k porozumení a komunikácii: publikace k životnému jubileu prof. Jany Svobodové. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2022, s. 145-158; Odaloš, P.: Modely pinakoným výtvarných žánrov Martina Benku. In Belej, L. (ed.): In memoriam Ľubomýr Belej (1962 – 2018). Zbierky naukových prac. Užhorod: Vydavnyctvo "Karpatska Veža", 2022, s. 103-122; Magda-Czekaj, M. – Odaloš, P.: Modely vlastných mien slovenských, českých a poľských pív. In Róžańska, G. (ed.): Człowiek wobec żywiołów. Perspektywa interdyscyplinarna. Słupsk: Akademia Pomorska w Słupsku, 2022, s. 145-158.

⁴⁸ Chomová, A.: Motivácia a modelovanie chrématoným so skratkou (na materiáli názvov slovenských poisťovní a bánk). In: Jazyk a kultúra, roč. 11, 2020, č. 41-42, s. 32-45; Chomová, A.: Synchronné modely a modelovanie názvov poisťovní a bankových produktov. In: Nová filologická revue, roč. 11, 2020, č. 12, s. 139-155.

⁴⁹ Gondeková, V.: Synchronné modely a modelovanie inštitucioným v rámci Ministerstva vnútra SR. In Kulwicka-Kamińska, J. – Moroz, A. (eds.): Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich. Seria Synchronia i Diachronia – Zbliżenia i Dialogi. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2021, s. 231-240; Gondeková, V.: Synchronné modely a modelovanie vlastných mien čaju, kávy a cukroví. In: Nová filologická revue, roč. 12, 2021, č. 1, s. 208-222; Gondeková, V.: Modelová analýza vlastných mien novín, časopisov a knižných vydavateľstiev na Slovensku. In Bánik, T. – Bauko, J. (eds.): Vlastné mená v interdisciplinárnom kontexte. 21. slovenská onomastická konferencia. Zborník referátov. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2022, s. 404-411; Gondeková, V.: Modelová analýza vlastných mien internetových médií na Slovensku. In Panajotov, V. a kol. (eds.): Súčasná slovakistika – súradnice a vektory = Săvremennata slovakistika – koordinati i vektori. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie pri príležitosti 30. výročia odboru slovenská filológia na Univerzite sv. Klimenta Ochridského v Sofii. Sofia: Universitetsko Izdatelstvo Sv. Kliment Okhridski, 2022, s. 103-110.

⁵⁰ Kolenčíková, N.: Synchronné modely a modelovanie názvov inštitúcií v správe Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. In Kulwicka-Kamińska, J. – Moroz, A. (eds.): Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich. Seria Synchronia i Diachronia – Zbliżenia i Dialogi. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2021, s. 277-291; Kolenčíková, N.: Synchronné modely a modelovanie názvov vodiek. In: Nová filologická revue, roč. 12, 2021, č. 1, s. 195-207; Kolenčíková, N.: Synchronné modely a modelovanie názvov slovenských politických strán. In Bánik, T. – Bauko, J. (eds.): Vlastné mená v interdisciplinárnom kontexte. 21. slovenská onomastická konferencia. Zborník referátov. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2022, s. 351-360.

⁵¹ Rožai, G.: Modelovanie inštitucioným zo zdravotníckej a sociálnej oblasti. In Kulwicka-Kamińska, J. – Moroz, A. (eds.): Tradycja i nowoczesność w badaniach języków słowiańskich. Seria Synchronia i Diachronia – Zbliżenia i Dialogi. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2021, s. 333-345; Rožai, G.: Synchronné modely a modelovanie vlastných mien nealkoholických nápojov. In: Nová filologická revue, roč. 12, 2021, č. 1, s. 166-179; Rožai, G.: Synchronné modely a modelovanie názvov plemien hospodárskych zvierat (koní a oviec). In: Mladá veda, roč. 9, č. 4 (december 2021), s. 140-152; Rožai, G.: Modelová analýza speleoným z oblasti Slovenského rudohoria. In: Speleonymia a regionálnych a sociokultúrnych súvislostiach (na súbore speleoným Slovenského rudohoria a iných oblasti Slovenska). Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2021, s. 14-39; Rožai, G.: Speleonymia Slovenského rudohoria z pohľadu teórie modelovania. In: Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza, roč. 28, 2021, č. 2, s. 417-430; Rožai, G.: Modelová analýza speleoným z oblasti Slovenského krasu. In Bánik, T. – Bauko, J. (eds.): Vlastné mená v interdisciplinárnom kontexte. 21. slovenská onomastická konferencia. Zborník referátov. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2022, s. 281-292;

⁵² Vrajová, V.: Vlastné mená výživových doplnkov a voľne predajných liekov pre dospelých. In: Nová filologická revue, roč. 14, 2021, č. 1, s. 131-155; Vrajová, V.: Názvy vybraných výživových doplnkov a voľnopredajných liekov na Slovensku. In Panajotov, V. a kol. (eds.): Súčasná slovakistika – súradnice a vektory = Săvremennata slovakistika – koordinati i vektori. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie pri príležitosti 30. výročia odboru slovenská filológia na Univerzite sv. Klimenta Ochridského v Sofii. Sofia: Universitetsko Izdatelstvo Sv. Kliment Okhridski, 2022, s. 111-119.

Záver

1. Česko-slovenská škola onomastického modelovania teoreticko-metodologicky vychádza zo Sausurovej tézy o jazyku ako systéme, ktorý sa skladá z častí. Onymum mapuje na základe zaznamenávania sémantických príznakov, resp. obsahovo-sémantických kategórií. Sémantické kvality zachytáva na základe funkčných členov, ktoré zobrazujú okolnosti vzniku onyma.

2. Základnou štruktúrou pri modelovaní oným je model. Model možno mapovať frekvenčne, analyzovať obsahovo zameraním sa na funkčné členy, klasifikovať formálne a zafixovať zaznamenané údaje štatisticky. Zovšeobecnením na základe sémantického poľa možno vytvárať zložitejšie a komplexnejšie štruktúry, ktorými sú typy oným a kategórie oným, resp. paradigma modelu či paradigma druhov modelov onyma a paradigmatica modelov, druhov modelov a kategórií modelov.

3. Temporálne vyčleňujeme dve etapy: v 1. etape od 70. rokov 20. storočia sa modelovanie realizovalo na živých osobných menách, ojkonymách a anojkonymách. V 2. etape od 2. desaťročia 21. storočia sa realizuje modelovanie chrématoným. Modelovanie oným sprievádzať je sémantické okolnosti vzniku vlastného mena, ktoré sú vo finálnej podobe utvorenia onyma vyprofilované zameraním sa onyma na označenie jedného konkrétneho onymického objektu, jednej konkrétnej onymickej spoločenskej reality.

Czecho-slovak school of onomastic modelling Modelling of chrematonyms

Pavol Odaloš

The paper addresses the Czecho-slovak school of onomastic modelling and its two-phase development. The focus lies on the second phase with modelling of chrematonyms. The Czecho-slovak school of onomastic modelling is built on systematic Czech and Slovak onomastic research in two stages. The first stage includes the 1960s and 1970s and the second stage includes the 2010s. The school is founded on the theory of proper names formulated by V. Blanár and R. Šrámek. V. Blanár created the modelling approach in Slovak onomastics based on modelling semantic signs in proper names of living beings. The modelling approach in Czech onomastics was proposed by R. Šrámek. He based it on modelling via content-semantic categories. J. Pleskalová applied Šrámek's models to Moravian and Czech anojkonims and created not only the basic models, but also combined models. P. Odaloš deepened the modelling approach in Slovak onomastics via modelling the semantic signs in chrematonyms. The A1 model was created as a model mapping the social relationships' chrematonymic signs using abstract and specific chrematonyms. The social relationships' chrematonymic signs serve as a basis for the functional components with an onymic value. When modelling chrematonyms, the author uses terminology including onymic model, semantic field of an onym, onymic model type, onymic model category, onymic type paradigm model, and model, model type and model category paradigmaticism. The proposed analysis of modelling ideonyms created from pinakonims, literaronims and musiconims includes models with one, two, three, four, five and six components. Two- and three- component model are most frequent. The most complex category is the ideonymic model category A1 = (Id) + ČD + PÚ. It is created from ideonymic model types A1 = (Pi) + ČD + PÚ, A1 = (L) + PÚ + ČD and A1 = (M) + ČD + PÚ. The ideonymic model category is found in pinakonims, literaronims and musiconims.